

BAŞKENT
ÜNİVERSİTESİ

**bilim bizde toplanır
bizden yayılır**

TÜRKİYE’NİN 2011’DEN BU YANA GÖÇLE MÜCADELESİ

Aybüke GÖKÇE
Başkent Üniversitesi
Stratejik Araştırmalar Uygulama ve
Araştırma Merkezi Stajyeri

2022

1. GİRİŞ

Bir kavram olarak göç, belli bir ülke sınırı dahilinde yaşayan bir grup insanın çeşitli hayati gereksinimlerini sağlayamadıkları için veya ülkelerindeki savaş nedeniyle kalıcı olarak ya da geçici bir süreliğine başka bir ülke sınırları içerisinde yaşamaya başlamasıdır. Göçlerin farklı çeşitleri vardır ve bunlar göçlerin nedenlerine, sürelerine yahut göç edilen yere göre değişiklik gösterir. Nedenlerine göre göçlere bakıldığında iki çeşit göç tipi görülür, birincisi zorunlu göçtür ve bu tip göçlerde insanlar yaşadıkları bölgede ortaya çıkan afetler, güvenlik sorunları gibi nedenlerle göçerler, ülkeler arası yapılan nüfus mübadelelerini de bu göç tipi arasında saymak mümkündür, ‘Zorunlu göç’, yasal bir kavram değildir ve ‘göç’ kavramına benzer, evrensel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Birçok meseleyi kapsar.¹ İkinci olarak gönüllü göçler vardır ve bu göçler kişilerin kendi hür iradeleriyle karar verdikleri ve genellikle daha iyi yaşam şartlarında hayatlarını sürdürmek isteyen bireylerin yaptığı göç türüdür. Mesafesine göre göçler iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılır ve iç göçler insanların aynı ülke sınırları dahilinde genellikle daha iyi yaşam standartlarında yaşayacaklarını düşündükleri bölgelere yaptıkları göçtür, dış göç ise yine aynı nedenlerden fakat ülke sınırları dışına yapılan sürekli ya da geçici nitelikteki göçlerdir. Bir diğer göç çeşidi ise yasal prosedüre uyum açısından göçtür, düzenli göç ve düzensiz göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Düzenli göç, göç eden kişilerin yasal prosedürlere uyarak genellikle seyahat amacıyla yapılandır fakat düzensiz göç, bireylerin yasal prosedürlere uymadan kaçak yollarla kendi ülke sınırları ötesinde başka bir ülkeye yaptıkları göçtür buna ek olarak, yasal yollarla seyahat edilen ülkeye giriş yapmış olsalar bile kalış sürelerini aşan bireylerin de düzensiz göç kapsamında yer aldığı söylenebilir.

Göç alan ülkelerde bazı sosyoekonomik değişimler meydana gelir ve başlıca değişimler şunlardır: nüfus artar, göçmenler yaşamaya başladıkları ülkeye adaptasyon sağlamakta zorlanır, yerel halk ve göçmenler arasında rekabet dolayısıyla ya da adaptasyon süresince problemler yaşanır, bu adaptasyon sürecinde yerel halk ve göçmenler arasında ırkçılık baş gösterebilir, iş gücü açığı kapanır ya da tersine yoğunlaşan nüfus sebebiyle işsizlik görülmeye başlanır.

Anadolu ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan ve coğrafi açıdan pek çok avantajı bulunan Türkiye, düzensiz göçmenlerin Avrupa’ya yolculuğu sırasında transit ülke konumundadır. Son zamanlarda ise çoğu Suriye ve Afganistan uyruklu göçmen için Türkiye, transit ülke olmaktan çıkıp hedef ülke haline gelmiştir. Suriye hükümeti ve Suriye ordusu arasında 2011’de başlayan iç savaş, ülke halkını zor durumda bırakıp göç etmelerine neden olmuştur. Türkiye, savaştan zarar görmüş göçmenlere geçici koruma vaadinde bulunmuş ve kapılarını açarak açık kapı politikası uygulamıştır. Geçici koruma statüsü, sınırlara yönelik ani toplu nüfus hareketlerinde izlenen acil durum politikasıdır ve bu politika nüfus hareketlerine çözüm bulununcaya kadar bir ‘ara’ çözüm niteliği taşımaktadır.² Şu anda Türkiye’de yaşayan Suriye vatandaşları geçici koruma statüsünde değerlendirilmektedir ve süresiz olarak Türkiye’de yaşayabilmektedir.

¹ UNHCR The UN Refugee Agency- Mülteci ve Göçmen? (Mart 2016)

² Joan Fitzpatrick, “Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime”, The American Journal of International Law, Cilt: 94, Sayı: 2, 2000, s. 279-282.

Kayıt altına alınmış göçmenlerin dışında ülkeye illegal bir şekilde giren düzensiz göçmenler de mevcuttur ve dolayısıyla Türkiye’de de 2011 yılından bu yana Suriyeli geçici koruma alındaki mültecilerin ve düzensiz göçmenlerin sayısı günden güne artmaktadır.

2. Suriye’de İç Savaşı Başlatan Neydi?

2000 yılından beri Suriye’nin lideri konumunda olan Beşar Esad rejiminden hoşnut olmayan halk; siyasi özgürlüğün kısıtlanmasından, hükümetteki yolsuzluk hareketlerinden ve işsizliğin artmasından şikayetçiydi. Esad rejimi karşıtı olan bir grup Suriye vatandaşı, demokratik bir şekilde yönetilmek istiyordu ve buna yönelik protestolara başladı fakat Esad rejimi bu protestolara müdahale etti ve onları bastırmaya çalıştı. Hükümetin devam eden müdahalelerine aldırmayan hükümet karşıtları, protestolara devam etti ve sonucunda hükümetin ağır yasaklarıyla karşılaştı. Devam eden süreçte hükümetin baskılarına karşı silahlanmaya başlayan hükümet karşıtları yaygınlaşmaya başladı ve Beşar Esad’ın yaşanan bu durumu dış güçler destekli terör olarak tanımlamasına neden oldu. Süregelen bu olaylarla birlikte Suriye’de gerginlik bitmek bilmedi ve hükümet karşıtları ile Esad rejimi arasında iç savaş başladı. Suriye İnsan Hakları Gözlem Evinin (SOHR) 2022 raporunda açıkladığı verilere göre 2011’den bu yana devam eden savaşta Suriye’de ölümü teyit edilenlerin sayısının yaklaşık olarak 610 bin kişi olduğu biliniyor.

“The boy who started the Syrian war” (Suriye savaşını başlatan çocuk) başlığı ile yayımlanan belgeselde ise Suriye’deki iç savaşın başlama nedeni şu şekilde açıklanmaktadır: Suriye’de iç savaş, henüz 14 yaşında ve 7. sınıf öğrencisi olan Muavia ile başlamıştır. Muavia, 2011 yılının şubat ayında arkadaşları ile okula gitmiş ve okul duvarına spreyle boyayla “Sıra senin doktor [Esad]” yazısını yazmıştır. Muavia, yayında bu yazıyı yazdıktan sonra neler olacağını bilmediğini belirtmiştir. Muavia ve arkadaşları, bu olaydan sonra bir sabah saat 04:00’te tutuklanarak 45 gün alıkoymuştur. Muavia’nın uzun süre tutuklu kalması sonucunda çocuğun ailesi, çocuğun serbest bırakılması için ayaklanma başlatmıştır. Bu ayaklanma esnasında ordu kalabalığa ateş açmış ve açılan ateş sonucunda iki kişi ölmüştür. Bu yaşananlar iç savaşın başlamasına neden olmuş ve olaylar büyüyerek yayılmıştır.³ Suriye iç savaşının şiddetinin artmasına bağlı olarak da milyonlarca Suriyeli, başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır, Kuzey Afrika ve Avrupa ülkelerine göç etmiştir.⁴

3. GÖÇMENLERİN TERCİHİ NEDEN TÜRKİYE OLDU?

ABD merkezli Pew araştırma şirketine göre 2011 yılından beri devam eden iç savaş nedeniyle 13 milyon Suriyeli evlerini terk etti.⁵ Göç etmek zorunda kalan 6 milyon Suriyeli vatandaş ülke içine göçtü, 5 milyondan fazlası Ortadoğu’daki komşu ülkelere gitti. En çok Suriyeli sığınmacıyı kabul eden ülke ise Türkiye oldu.⁶ Suriye’de yaşanan sığınmacı krizinde

³ Dr. Mehmet FANSA, Who Am I? Migrant, Asylum Seeker, Refugee, Foreigner, Stateless and Temporary Protection: Syrians in Turkey1, Cilt/Volume:4 Sayı/Number:2, Sayfa/Page: 289-306

⁴ Erol Özdemir, ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, Effects of Syrian Refugees Crisis on Turkey, Aralık 2017, s.114-140

⁵ Sputnik News 15 Ocak 2018

⁶ UNHCR, 2018

Türkiye'nin attığı adımlar, sağladığı maddi ve manevi desteğin bir parçası olarak Türkiye, açık kapı politikasını uygulamıştır ve Suriye uyruklu göçmenleri geçici koruma altına almıştır. Geçici koruma sonucunda ise Türkiye'de 10 ilde geçici barınma merkezleri kurulmuştur ve bu merkezlerin koordinasyonu AFAD tarafından sağlanmaktadır. Geçici barınma merkezlerinde vatandaşların güvenlik, sağlık, eğitim, gibi pek çok insani ihtiyaçları sağlanmaktadır. Suriye'de iç savaşın devam etmesi sonucu Suriyelilerin Türkiye'de kalma süreleri artmıştır ve sosyal uyum süreci başlamıştır, geçici barınma merkezlerinin dışında çeşitli illerde yaşayan sığınmacıların sayısı da oldukça yüksektir ve bu sayı artış göstermektedir. Şekil 1'de de görüldüğü üzere Türkiye'de yaşayan Suriye uyruklu sığınmacı sayısı günden güne artmaktadır.

Şekil 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sayısı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2021)

Yukarıdaki grafiğe bakarak Türkiye'ye göç eden Suriyeli sayısının 2011 yılından bu yana 3.723.674 kişi olduğunu söyleyebiliriz. Uluslararası arenada Avrupa ülkelerinin çok az sayıda sığınmacı kabul etmesi ve çok az miktarda ödenek sağlaması karşısında Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası ve insani yardımlarını süreklilikle devam ettirmesi, Türkiye'yi Suriyeli sığınmacıların en çok göç ettiği ülke konumuna getirdi.

4. SURİYELİ MÜLTECİLERİ BARINDIRMAK TÜRKİYE'Yİ NASIL ETKİLEDİ?

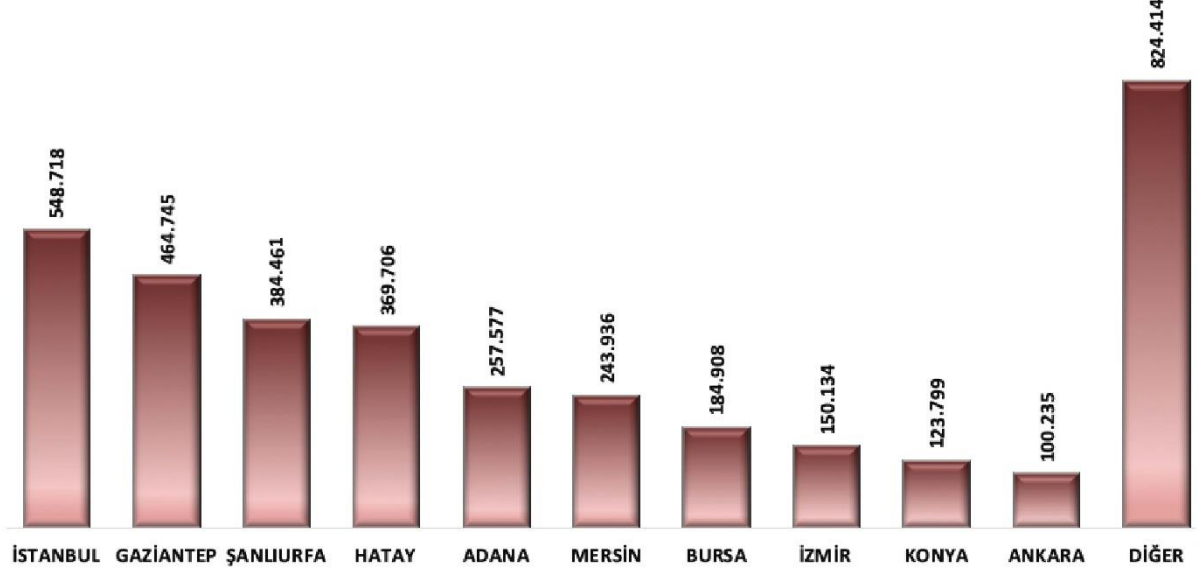
29 Nisan 2011 tarihinde ilk Suriyeli kabile Türkiye'ye ayak basmıştır. Türkiye, iç savaştan dolayı ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeli mültecilere "açık kapı" politikası gereği sınır kapılarını açmıştır.⁷ Ayrıca açık kapı politikası çerçevesinde Türkiye'ye giriş yapan Suriyelilere "geçici koruma statüsü" verilmiştir.⁸ Sınır kapısından giriş yapan Suriyelilerin kayıtları tutulmuştur ve öncelikle onlar için kurulmuş olan barınma merkezlerine sonra ise sayılarının yoğunluğu nedeniyle çevre illere yerleştirilmişlerdir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın

⁷ "Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri Kardeş Topraklarındaki Misafirlik", AFAD, Ankara 2014, s. 5.

⁸ Suna Gülfer İhlamur-Öner, "Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası", Ortadoğu Analiz, Cilt: 6, Sayı: 61, s. 43-44; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Geçici Koruma Yönetmeliği"

yayınlanmış olduğu grafiğe bakarak söyleyebiliriz ki illere göre en yoğun Suriyeli mülteci sayısı sırasıyla İstanbul, Gaziantep Şanlıurfa, Hatay, Adana ve Mersin'dedir.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

*28.07.2022 tarihi itibarıyla

Kilis gibi bazı illerde ise yerel halkın nüfusuna oranla Suriyelilerin nüfusunun fazlalığı endişe yaratmaktadır. Nüfusun yanı sıra Türkiye'yi göç bağlamında derinden etkileyen bir diğer konu ise ekonomidir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'de oluşunun ekonomik açıdan hem avantajları hem de dezavantajları bulunmaktadır. Barınma merkezleri için yapılacak olan ihtiyaç alışverişinin yerel halktan yapılması ve yerli malı olacak şekilde temin edilmesi, Suriyeli mültecilerin düşük ücretlerle çalıştırılması, yerleştikleri bölgelerdeki kira artışları vb. gibi durumlar yerel halk için birer avantaj haline gelmiştir fakat Türkiye'nin harcamış olduğu onca maddi kaynağa AB'den gelen destek azımsanacak derecede küçük bir meblağdır ve bu durum bir dezavantaj olarak karşımıza çıkar. Avrupa Komisyonu 29 Kasım 2015'te düzenlenen Türkiye-AB Zirvesinde, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için 3 milyar avro tutarında bir fon oluşturacağını taahhüt etmiş ve ardından bu fonun tükenmesi durumunda ek 3 milyar avro daha sağlayacağını açıklamıştır. 3+3 milyar avro olarak planlanan fonun tamamı (6 milyar Euro) projelere bağlanmış olup 4,3 milyar avroluk kısmı Türkiye'ye ödenmiştir. Ek olarak, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, AB'nin Türkiye'yle göç anlaşması kapsamında 2024'e kadar ek 3 milyar avro bütçe ayıracağını duyurmuştur.⁹ Buna karşılık Şubat 2017 tarihi itibarıyla AFAD verilerine göre, Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için kamu kurumu, sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından yapılan toplam harcamalar 25 milyar dolardır.¹⁰

⁹ Avrupa Birliği'nin Suriyeliler için Türkiye'ye Ödediği Para, Mülteciler Derneği, Haberler/23 Haziran 2021

¹⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı, "İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: Türkiye Hiç Kimseyi Kapıdan Çevirmemiştir"

Ekonomik etkilerin yanı sıra Türkiye bu durumdan sosyal olarak da etkilenmiştir çünkü sosyal uyum sorunu hala aşılamamıştır. Yerel halk ve mülteciler arasında yaşanan sosyal uyum sürecindeki bu kültürel çatışmanın en belirgin nedeni dil sorunudur. Suriye'nin Arap alfabesi kullanması ve Türkiye'nin Latin alfabesi kullanması iki etnik köken arasında büyük bir sorun yaşatmıştır çünkü Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bazı bölgelerde esnafların tabelalarında Türkçe yerine Arapça yazıyor oluşu Türk halkını asimile olmak korkusu açısından rahatsız etmekte. Dil sorununun dışında, artan kadın ve çocuk istismarları, dini nikaha bağlı boşanmaların gerçekleşmesi gibi problemler de halkın tepkisine neden olmuştur. Türk halkı ile iç içe yaşayan Suriyeli mülteciler konusunda bir diğer toplumsal huzursuzluk kaynağı da Suriyeli dilencilerdir. Suriye'den Türkiye'ye geldikten sonra maddi birikimleri tükenen, yoksullaşan ve dilenmekten başka çaresi kalmadığından dilencilığe başlayan Suriyeli sayısı son derece azdır. Türk dilenciler Türkiye'deki Suriyeli imajına zarar verdiklerinden bizzat Suriyelilerce tepki görmektedirler.¹¹

5. SONUÇ

Türkiye, Suriye'de 2011'de başlayıp günümüzde halen devam etmekte olan iç savaş nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan Suriyeli vatandaşlara açık kapı politikası izleyerek geçici koruma sağlamıştır. İç savaşın kısa süreceği yönündeki tezler çürümüş ve dolayısıyla Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı günden güne artmıştır. Suriye'de 11 yıldır devam eden bu iç savaş sürecinde Türkiye, 2021 yılının verilerine göre yaklaşık olarak 3.723.674 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli mülteciler Türkiye sınırından giriş yaptıktan sonra kayıtları alınmış, daha sonra kamplara yerleştirilmiştir. Böylece Türkiye kontrolü sağlamış ve inisiyatifi elinde bulundurmıştır.¹² AB'den alınan 6 milyar dolarlık fonun dışında tüm giderleri Türkiye karşılamıştır ve bu da 2017 AFAD verilerine göre yaklaşık olarak 25 milyar dolara denk gelmektedir. Türkiye'deki Suriyeli mülteci sorunu kısa süreli olmadığı ve uzun bir süre daha devam edeceği öngörüsü gibi maliyeti de gün geçtikçe artmaktadır ve bu bir ülkenin karşılayabileceği düzeyde değildir bu nedenle uluslararası arenada ortak bir yol bulunmalı ve bu sorunla sadece Türkiye'nin değil tüm dünya ülkelerinin mücadele etmesi gerekmektedir.

¹¹ M. Murat Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 37-38.

¹² Erol Özdemir, ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, Effects of Syrian Refugees Crisis on Turkey, Aralık 2017, s.131

KAYNAKÇA

UNHCR The UN Refugee Agency- Mülteci ve Göçmen? By Adrian Edwards, Geneva (Mart 2016)

Joan Fitzpatrick, “Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime”, The American Journal of International Law, Cilt: 94, Sayı: 2, 2000, s. 279-282.

Dr. Mehmet FANSA, Who Am I? Migrant, Asylum Seeker, Refugee, Foreigner, Stateless and Temporary Protection: Syrians in Turkey1, Cilt/Volume:4 Sayı/Number:2, Sayfa/Page: 289-306

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021 website: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (Erişim Tarihi: 01.08.2022)

Erol Özdemir, ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, Effects of Syrian Refugees Crisis on Turkey, Aralık 2017, s.114-140

Sputnik News 15 Ocak 2018 website: <https://tr.sputniknews.com/20180131/suriyeliler-en-cok-nerelere-goctu-1032054552.html> (Erişim Tarihi:01.08.2022)

UNHCR, 2018 website: <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> (Erişim Tarihi: 03.08.2022)

Suna Gülfer İhlamur-Öner, “Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası”, Ortadoğu Analiz, Cilt: 6, Sayı: 61, s. 43-44; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Geçici Koruma Yönetmeliği”, http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf, (Erişim Tarihi: 03.08.2022)

Avrupa Birliğinin Suriyeliler İçin Türkiye’ye Ödediği Para, Mülteciler Derneği, Haberler/23 Haziran 2021 website: <https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginin-suriyeliler-icin-turkiyeye-odedigi-para/> (Erişim tarihi: 06.08.2022)

T.C. İçişleri Bakanlığı, “İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: Türkiye Hiç Kimseyi Kapıdan Çevirmemiştir”, <https://www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakani-suleyman-soylu-turkiye-hic-kimseyikapidan-cevirmemistir>, (Erişim Tarihi: 06.08.2022).

M. Murat Erdoğan, Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 37-38.

Erol Özdemir, ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, Effects of Syrian Refugees Crisis on Turkey, Aralık 2017, s.131